
III. ФІНАНСИ ТА КРЕДИТ

УДК 658.14.012.2

СТРАТЕГІЯ ФОРМУВАННЯ, РОЗМІЩЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ КАПІТАЛУ ЯК СКЛАДОВА СТРАТЕГІЇ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

О. Ю. Буцька

Стійке функціонування вищого навчального закладу в довгостроковій перспективі, забезпечення високих темпів розвитку та підвищення інвестиційної привабливості визначаються рівнем стратегічного управління діяльністю вищого навчального закладу в умовах динамічного ринкового середовища. Головною умовою діяльності вищого навчального закладу є наявність власної матеріально-технічної бази, висококваліфіковані науково-педагогічні працівники, фонди сучасної наукової, навчальної та методичної літератури тощо. Все це потребує достатнього фінансового забезпечення вищого навчального закладу. Для визначення основних напрямів формування ефективної системи фінансового забезпечення діяльності вищого навчального закладу необхідно використовувати стратегічне управління. Актуальність розробки стратегії фінансового забезпечення діяльності вищого навчального закладу визначається інтенсивністю змін зовнішнього середовища, відсутністю єдиної стратегії забезпечення діяльності фінансовими ресурсами, що адаптована до можливих змін факторів зовнішнього та внутрішнього середовища, розширенням видів діяльності вищого нав-

чального закладу, що призводить до диверсифікації джерел його доходів. В умовах постійних змін факторів зовнішнього середовища та враховуючи важливість фінансового забезпечення діяльності як основи функціонування вищого навчального закладу, виникає потреба в розробці стратегії, за допомогою якої можна було б чітко прогнозувати джерела фінансування, напрями розміщення капіталу та його використання.

Проблемам стратегічного управління вищою освітою та стратегіям її розвитку на сучасному етапі присвячено багато наукових праць. Проблеми стратегії розвитку вищої освіти в Україні та її фінансове забезпечення досліджували Т. Боголіб, Є. Бойко, Б. Данилишин, В. Вітлінський, В. Гриценко, В. Косаріна, В. Куценко та ін. Проте питання стратегії фінансового забезпечення діяльності вищого навчального закладу та стратегії формування, розміщення та використання капіталу залишаються недослідженими.

Метою статті є визначення місця та ролі стратегії формування, розміщення і використання капіталу у стратегії фінансового забезпечення його діяльності.

Стратегія фінансового забезпечення діяльності вищого навчального закладу на сучасному етапі базується на методологічних принципах основної концепції управління – «стратегічного управління». Відомо, що серцевиною загального менеджменту є потреба в чіткому формулюванні цілей діяльності вищого навчального закладу та вміння трансформувати ідеї в дії за допомогою знань, енергії працівників усіх рівнів. Теоретичним і методологічним аспектам стратегічного управління присвячено багато праць. Основний вклад у становлення та розвиток класичної теорії стратегічного планування та управління внесли Ф. Адамс, І. Ансофф, Дж. Куїнн, К. Ендрюс, Е. Чандлер, М. Портер, Г. Мінцберг, К. Хофер, А. Томпсон та ін. Хоча більшість цих учених досліджували стратегічне управління в бізнесових підприємницьких структурах, незважаючи на це, їх праці можна використовувати в процесі стратегічного управління вищим навчальним закладом, оскільки він також є суб'єктом господарювання, але на специфічному ринку – ринку освітніх послуг.

Перш ніж визначити місце та роль стратегії фінансового забезпечення діяльності вищого навчального закладу необхідно дослідити сутність поняття «стратегія» в цілому. Як теорія, так і практика мають різні погляди на суть і значення поняття «стратегія». Також є різні підходи до визначення змісту та порядку розробки стратегій. Найбільш вдалим, на наш погляд, є узагальнення стратегій Г. Мінцберга, що містить п'ять понять стратегій:

- стратегія як план – система послідовних дій;
- стратегія як позиція – визначення становища організації в зовнішньому середовищі та стосовно своїх головних конкурентів;
- стратегія як «влучний прийом», який спонукає конкурентів затратити час та кошти;
- стратегія як принцип поведінки;
- стратегія як перспектива [11].

Ці визначення дають лише початкове уявлення про значення та місце стратегії в діяльності вищого навчального закладу.

Термін «стратегія» як базова категорія стратегічного управління використовувався ще в розробці військових планів Олександра Маке-

донського («strategos» – мистецтво генерала). Цей термін запозичений з військового лексикону, смислове значення якого пов'язане з розробкою довгострокових заходів або походів.

Ігор Ансофф, використовуючи концепцію стратегічного менеджменту, сформулював парадигму стратегічного успіху. В своїх наукових працях І. Ансофф, провівши ідентифікацію типів поведінки структур бізнесу, прийшов до висновку, що «стратегія – складна і потенційно міцна зброя, за допомогою якої сучасна фірма може протистояти змінним умовам» [1].

Існують і інші визначення стратегії. Наприклад, Річард Кох дає таке визначення: «стратегія – це комерційна логіка бізнесу, яка визначає, за рахунок чого компанія може отримати конкурентні переваги і тому мати своє місце під сонцем».

Костас Маркідес, вказуючи на неоднозначність трактування цього терміна, вважає, що «стратегія – дуже проста річ, в елементарній формі – це п'ять чи шість творчих ідей, які показують, як компанія планує боротьбу з конкурентами в своїй галузі. Це не план, не звіт на сто аркушів, не бюджет, не ціль, а усього п'ять чи шість творчих ідей».

Вітчизняні вчені стверджують, що стратегія – мистецтво керувати соціально-економічними процесами, визначення головного напрямку у досягнення кінцевого результату.

Дослідивши існуючі визначення терміна «стратегія», можна зробити висновок, що стратегія – це довгострокова програма діяльності вищого навчального закладу, яка постійно контролюється, оцінюється та коригується в процесі її реалізації.

Одним із видів стратегії, яка має розроблятися вищим навчальним закладом є стратегія фінансового забезпечення діяльності, що являє собою вибір найефективніших джерел фінансування та напрямів скерування коштів за критерієм мінімального терміну окупності фінансових ресурсів.

Перш ніж формувати стратегію фінансового забезпечення діяльності вищого навчального закладу, визначимо її місце та роль у системі стратегічного управління вищим навчальним закладом (рис. 1). Систему стратегічного управління вищим навчальним закладом виз-

начають три основні види стратегій – корпоративна стратегія, функціональні стратегії та стратегія окремих структурних одиниць.

Корпоративна стратегія вищого навчального закладу визначає перспективи його розвитку в цілому, вона спрямована на виконання місії вищого навчального закладу та комплексно забезпечує реалізацію головної мети функціонування вищого навчального закладу – забезпечення громадян якісними освітніми

послугами. Корпоративна стратегія забезпечує розв’язання таких питань як вибір основних видів діяльності вищого навчального закладу, способи забезпечення конкурентних переваг вищого навчального закладу на ринку освітніх послуг і ринку праці, різні форми реорганізації (злиття, поглинання), принципи розподілу основних видів ресурсів між різними стратегічними зонами вищого навчального закладу.

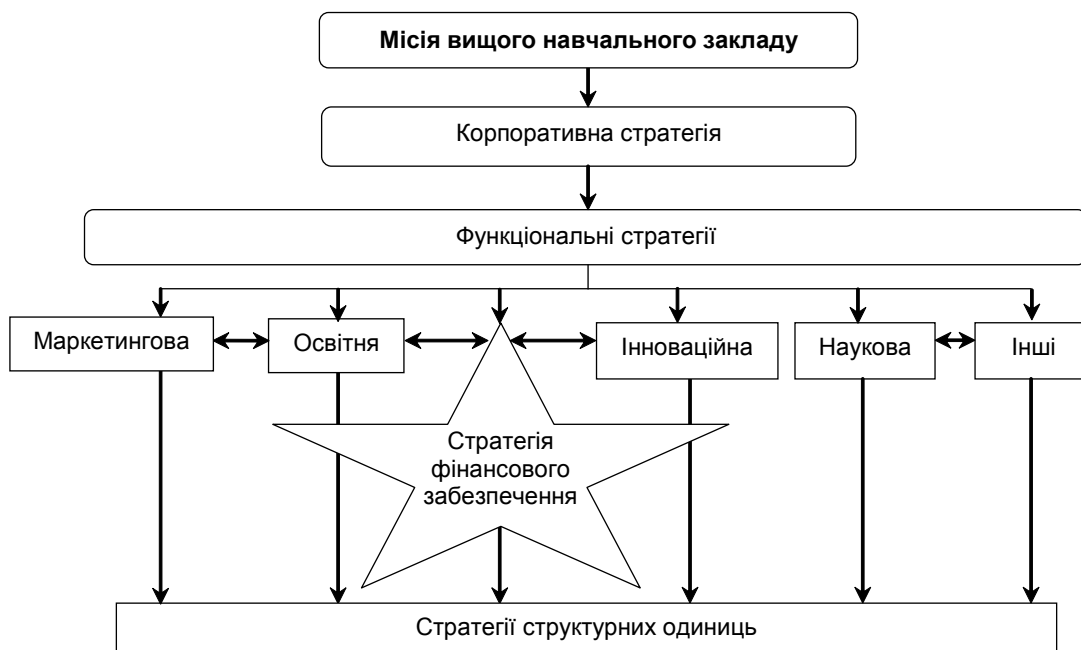

Рис. 1. Місце стратегії фінансового забезпечення діяльності в системі стратегічного управління вищим навчальним закладом

Функціональні стратегії вищого навчального закладу формуються на основі видів його діяльності, або функціональних підрозділів. Основними функціональними стратегіями вищого навчального закладу є маркетингова, освітня, наукова, фінансового забезпечення, кадрова, інноваційна та ін. Функціональні стратегії спрямовані на деталізацію корпоративної стратегії розвитку вищого навчального закладу.

Стратегії структурних одиниць вищого навчального закладу спрямовані на вирішення двох основних проблем – забезпечення конкурентних переваг і розвитку діяльності.

Отже, стратегія фінансового забезпечення діяльності є одним із видів функціональних стратегій вищого навчального закладу, що за-

безпечує основні напрямки розвитку його економічної діяльності та фінансових відносин за рахунок формування довгострокових фінансових цілей, вибір найбільш ефективних способів їх досягнення, коригування напрямів формування та використання фінансових ресурсів при зміні умов зовнішнього середовища.

Ефективна стратегія фінансового забезпечення діяльності вищого навчального закладу має базуватися на таких принципах:

- забезпечення механізму реалізації довгострокових фінансових цілей розвитку вищого навчального закладу. При цьому враховуються специфіка освітньої, наукової, іншої економічної діяльності вищого навчального закладу та цілі фінансового розвитку, що сприятимуть реалізації місії та загальної стратегії вищого

навчального закладу, підтримувати цілі інших функціональних стратегій і стратегій структурних одиниць;

- реальна оцінка фінансових можливостей вищого навчального закладу, забезпечення ефективного використання наявного капіталу та можливостей активного залучення додаткових фінансових ресурсів;

- можливість швидкої реалізації перспективних інвестиційних можливостей, що виникають у результаті змін зовнішнього середовища;

- облік можливих варіантів розвитку факторів зовнішнього середовища з метою зведення до мінімуму негативних наслідків для процесу формування, раціонального розміщення та ефективного використання капіталу вищого навчального закладу;

- визначення переваг вищого навчального закладу у фінансовій діяльності порівняно з конкурентами;

- забезпечення чіткого взаємозв'язку стратегічного, поточного та оперативного управління процесом формування, раціонального розміщення та ефективного використання капіталу вищого навчального закладу;

- формування та реалізація принципів унікальної для вищого навчального закладу поведінки в прийнятті важливих стратегічних фінансових рішень. Головна умова стратегічної поведінки полягає не у чіткому виконанні завдань, передбачених стратегією, а у здатності швидко реагувати на зміни умов зовнішнього середовища з відповідним корегуванням стратегії фінансового забезпечення діяльності вищого навчального закладу;

- створення умов стратегічних змін організаційної структури управління вищого навчального закладу.

Стратегія фінансового забезпечення діяльності є малодослідженою як вітчизняними, так і зарубіжними вченими. Проте існує такий вид функціональної стратегії як фінансова, що досить схожа за змістом на досліджувану нами стратегію. Для визначення відмінностей між запропонованою нами стратегією фінансового забезпечення діяльності вищого навчального закладу та фінансовою стратегією, що розробляється більшістю підприємницьких структур, наведемо структуру кожної з них. Структура фінансової стратегії представлена на рис. 2.

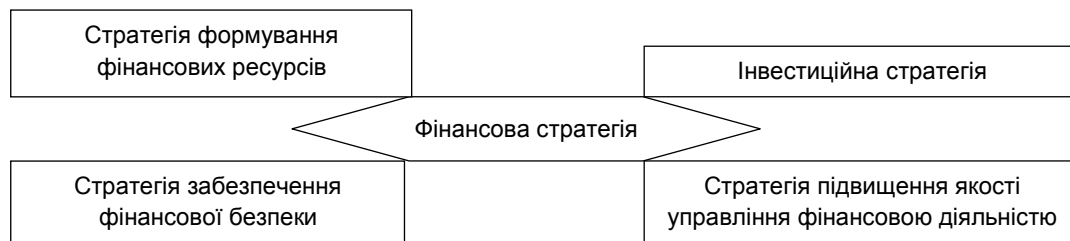

Рис. 2. Основні складові загальної фінансової стратегії

Фінансову стратегію І. О. Бланк поділяє на чотири основні складові: стратегія формування фінансових ресурсів, інвестиційна стратегія, стратегія забезпечення фінансової безпеки, стратегія підвищення якості управління фінансовою діяльністю [2, с. 32].

Визначимо основні цілі та завдання розробки кожної з наведених стратегій.

Головною метою розробки стратегії формування фінансових ресурсів є створення потенціалу фінансових ресурсів, адекватного до потреб його стратегічного розвитку. Стратегія формування фінансових ресурсів вирішує такі проблеми: забезпечення зростання потенціалу формування фінансових ресурсів з внутрішніх

джерел; забезпечення необхідної «фінансової гнучкості»; оптимізація структури джерел формування фінансових ресурсів.

Головною метою інвестиційної стратегії є оптимізація розподілу фінансових ресурсів за напрямками та формами інвестування за критерієм їх ефективності. Інвестиційна стратегія забезпечує пропорційність розподілу фінансових ресурсів за напрямками інвестування; за стратегічними зонами господарювання; за стратегічними структурними одиницями.

Стратегія забезпечення фінансової безпеки дозволяє забезпечити постійну платоспроможність, фінансову стійкість, нейтралізацію

можливих негативних наслідків фінансових ризиків.

Стратегія підвищення якості управління фінансовою діяльністю забезпечує формування достатньої інформаційної бази для розробки альтернативних фінансових рішень, упровадження та ефективного використання сучасних технічних засобів управління фінансовою діяльністю, розробку ефективної організаційної структури управління фінансовою діяльністю, високий рівень організаційної культури фінансових менеджерів.

На нашу думку, структура загальної фінансової стратегії, що є нині загальноприйнятою не може бути використана при стратегічно-

му управлінні вищим навчальним закладом, оскільки всі її складові (рис. 2), не повною мірою відображають систему фінансового забезпечення діяльності вищого навчального закладу. Оскільки основою фінансування вищого навчального закладу як форми фінансового забезпечення є капітал, то доцільно, на нашу думку, в практиці стратегічного управління вищим навчальним закладом використовувати стратегію фінансового забезпечення його діяльності, що має включати стратегію формування, розміщення та використання капіталу. Отже, структура стратегії фінансового забезпечення діяльності вищого навчального закладу буде мати такий вигляд (рис. 3).

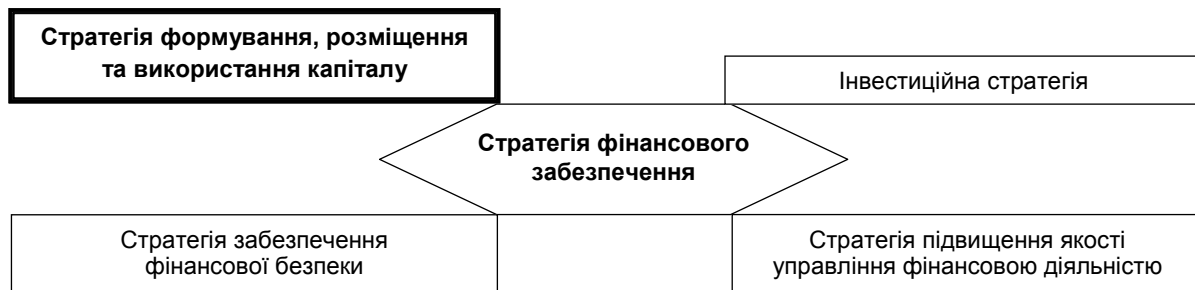

Рис. 3. Запропоновані складові стратегії фінансового забезпечення діяльності вищого навчального закладу

Стратегія фінансового забезпечення діяльності вищого навчального закладу є набагато ширшою. Оскільки у ході її розробки враховується не лише процес формування капіталу, але й процеси його розміщення та використання, за рахунок оптимізації яких можна досягти ефективності системи фінансового забезпечення. У процесі розробки такої стратегії необхідно враховувати специфіку вищого навчального закладу як суб'єкта економічної діяльності. Оскільки формування капіталу вищого навчального закладу може відбуватися з власних і залучених джерел, ми вважаємо, що для надання якісних інноваційних освітніх послуг вищий навчальний заклад має розміщувати власний капітал переважно в іммобілізованих необоротних активах (навчально-лабораторні та науково-дослідні будівлі, бібліотечні фонди наукової та навчально-методичної літератури, персональні комп'ютери, програмні продукти, телекомунікаційні засоби зв'язку, навчальне та наукове устаткування, прибори та обладнання) [9]. Залучені кошти доцільно використо-

увати для забезпечення поточних потреб вищого навчального закладу (наприклад, тепло-, енергопостачання, заробітна плата науково-педагогічних працівників тощо).

Метою створення стратегії фінансового забезпечення діяльності, на нашу думку, є забезпечення зростання інвестиційної привабливості та фінансово-економічної стійкості вищого навчального закладу на основі залучення та ефективного використання капіталу, що вкладається в діяльність вищого навчального закладу.

Об'єктами стратегії фінансового забезпечення діяльності є фінансові відносини в процесі організації формування, раціонального розміщення та ефективного використання капіталу вищого навчального закладу з метою підготовки конкурентоспроможних фахівців.

Стратегія формування, розміщення та використання капіталу вищого навчального закладу повинна розроблятися з урахуванням факторів, що визначають ефективність формування та реалізації стратегії фінансового за-

безпечення його діяльності.

У стратегії формування, розміщення та використання капіталу вищого навчального закладу необхідно враховувати велику кількість параметрів внутрішнього та зовнішнього середовища, фактори ризику та невизначеності, беручи до уваги забезпечення діяльності та фінансової політики вищого навчального закладу.

Зростання інвестиційної привабливості

та фінансово-економічної стійкості вищі навчальні заклади можуть досягти лише за умов розроблення і втілення в життя стратегії фінансового забезпечення діяльності, що визначає пріоритетні напрями фінансування та передбачає фінансове структурування підрозділів, що підвищує їх фінансову відповідальність.

Запропоновані нами напрями стратегії фінансового забезпечення діяльності вищого навчального закладу подано в табл.

Таблиця

Зміст основних напрямів стратегії фінансового забезпечення діяльності вищого навчального закладу

Напрямок стратегії фінансового забезпечення діяльності	Мета розробки напрямку	Стратегічні проблеми, що вирішуються
1. Формування капіталу	Створення потенціалу фінансового забезпечення, адекватного потребам стратегічного розвитку	1. Зростання фінансового потенціалу за рахунок внутрішніх джерел 2. Підвищення фінансової гнучкості, тобто достатнього доступу до зовнішніх джерел фінансування 3. Оптимізація структури джерел формування капіталу за критерієм їх вартості
2. Раціональне розміщення та використання капіталу	Ресурсне забезпечення за напрямками вкладення капіталу	1. Ефективний фінансовий менеджмент капіталу. 2. Проектне фінансування
3. Інвестиційна стратегія	Зростання інвестиційної привабливості	Забезпечення пропорційності розподілу капіталу за: <ul style="list-style-type: none"> • напрямками інвестування; • стратегічними напрямками діяльності; • стратегічними структурними одиницями
4. Фінансово-економічна стійкість	Формування та підтримка складових фінансово-економічної стійкості в процесі розвитку	1. Зростання стійкості фінансової діяльності структурних одиниць. 2. Нейтралізація можливих фінансових ризиків
5. Підвищення якості управління фінансовою діяльністю	Формування системи умов підвищення якості управління фінансовим забезпеченням у довгостроковій перспективі	1. Забезпечення високого рівня кваліфікації фінансових менеджерів і керівників структурних одиниць. 2. Формування достатньої інформаційної бази розробки альтернативних фінансових рішень. 3. Розробка ефективної фінансової структури. 4. Упровадження в управління фінансовою діяльністю інформаційних і фінансових технологій і інструментів

Стратегія фінансового забезпечення діяльності вищого навчального закладу має забезпечувати підвищення фінансово-економічної стійкості на основі ефективної стратегії формування, розміщення та використання капіталу вищого навчального закладу. Стійкий фінансовий стан вищого навчального закладу в цілому та його структурних одиниць є необ-

хідною умовою надання якісних і стабільних освітніх послуг.

Отже, постійні зміни зовнішнього середовища й ускладнення фінансової ситуації змушують вищі навчальні заклади шукати додаткові джерела фінансування їх діяльності. Для вирішення проблеми недостатності фінансування ми запропонували використо-

вувати стратегії формування, розміщення та використання капіталу як складової стратегії фінансового забезпечення діяльності вищого навчального закладу. Стратегія фінансового забезпечення діяльності вищого навчального закладу містить три основні складові: формування, раціональне розміщення та ефективне використання капіталу. Запропоновані напрями розробки стратегії дозволять змоделювати основні показники, що характеризують ефективність системи фінансового забезпечення вищого навчального закладу, та досягти високої якості підготовки фахівців, конкурентоспроможних на ринку праці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ансофф И. Стратегическое управление : [пер. с англ.] / И. Ансофф. – М. : Прогресс, 1989. – 519 с.
2. Бланк И. А. Финансовая стратегия предприятия / И. А. Бланк. – К. : Эльга, Ника-Центр, 2004. – 720 с.
3. Боголіб Т. М. Оперативне фінансове управління вищим закладом освіти / Т. М. Боголіб // Фінанси України. – 2004. – № 6. – С. 46–52.
4. Боголіб Т. М. Організація ефективної діяльності вищих навчальних закладів / Т. М. Боголіб // Підприємництво, господарство і право. – 2006. – № 7. – С. 122–127.
5. Боголіб Т. М. Удосконалення фінансового забезпечення розвитку вищої освіти / Т. М. Боголіб // Фінанси України – 2005. – № 2. – С. 106–113.
6. Вітлінський В. В. Фінансовий менеджмент у вищих навчальних закладах / В. В. Вітлінський // Фінанси України. – 2004. – № 9. – С. 143–144.
7. Гриценко В. П. Інноваційні підходи до управління навчальними закладами / В. П. Гриценко // Фінанси України. – 2005. – № 4. – С. 85–89.
8. Данилишин Б. Інноваційна модель економічного розвитку : роль вищої освіти / Б. Данилишин, В. Куценко // Вісник НАН України. – 2005. – № 9. – С. 26–35.
9. Косаріна В. П. Інноваційні технології підготовки фахівців – запорука конкурентоспроможності випускників університету : монографія / В. П. Косаріна, О. О. Нестуля. – Полтава : РВВ ПУСКУ, 2006. – 110 с.
10. Крейнер С. Ключевые идеи менеджмента : [пер. с англ.] / С. Крейнер. – М. : ИНФРА-М, 2002. – 347 с.
11. Минцберг Г. Школа стратегий / Г. Минцберг, Б. Альстрэнд, Дж. Лемпел. – С.Пб. : Питер, 2000.

УДК 657:65.012.8

РОЛЬ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПІДПРИЄМСТВ

О. Ф. Савченко, доктор економічних наук;

О. О. Гаца, кандидат економічних наук; З. В. Марциновська

Відомо, що економічна ефективність виробничої діяльності підприємств оцінюється зіставленням досягнутого фінансового результату – прибутку із сумою грошових витрат за відповідний період. У сучасних умовах переходу до ринкових відносин суттєво зростає роль економіко-фінансового аналізу. Головним джерелом аналітичної інформації, як правило,

є бухгалтерська звітність за певними стандартизованими формами, які забезпечують єдність і повноту бухгалтерського обліку [2].

Найважливішою частиною фінансів підприємств є їх грошові ресурси – своєрідні фонди цільового призначення, які перебувають у розпорядженні керівництва господарського органа. До них відноситься статутний фонд,